

УДК 374.091: 5-72.05
DOI <https://doi.org/10.32782/1992-5786.2023.89.10>

В. Ф. Прусак

доктор педагогічних наук,
завідувач кафедри дизайну Національного
лісотехнічного університету України

І. М. Козловська

доктор педагогічних наук,
провідний науковий співробітник
Міжнародного інституту освіти, культури
та зв'язків з діаспорою
Національного університету «Львівська політехніка»

О. Я. Заяць

магістр архітектури
Національного університету «Львівська політехніка»

МЕТОДОЛОГІЧНІ ВИМОГИ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ІНТЕГРАЦІЇ ЗНАНЬ З АРХІТЕКТУРИ ТА ДИЗАЙНУ САКРАЛЬНИХ СПОРУД

У статті обґрунтована загальнопедагогічна функція інтеграції знань з архітектури та дизайну, що полягає у забезпеченні єдиного підходу до розуміння ролі та сутності знань з архітектури та дизайну. Визначено методологічні вимоги до теоретичної інтеграції знань з сакральної архітектури та дизайну (методологічний прояв інтегрованого навчання передбачає органічне поєднання фахових знань; сумісність ідей інтеграції та інформатизації освіти; загальні методології та універсальні логічні прийоми сучасного мислення сприяють розвитку загальних методів дослідження та подоланню фрагментації знань; гуманізація архітектурно-дизайнерських знань, що забезпечується формуванням професійної культури на основі диференціації та індивідуалізації відповідно до здібностей і потреб студентів; науковість змісту архітектурно-дизайнерських знань на основі відображення реальних взаємозв'язків між архітектурою, дизайном, мистецтвознавством; прогнозованість розвитку системи архітектурно-дизайнерських знань і творчих умінь майбутніх дизайнерів з використанням відповідних організаційних форм, методів і засобів навчання. Обґрунтовано концептуальні засади інтеграції знань з сакральної архітектури та дизайну (метою інтеграції архітектурно-дизайнерських знань студентів є формування цілісної системи знань як основи професійної та загальнокультурної підготовки; інтеграційні процеси можуть відігравати організаційну роль; практично-орієнтована інтеграція архітектурних та дизайнерських знань; універсальний та ступеневий характер архітектурно-дизайнерської освіти на основі інтегрованого підходу до навчання та креативний характер змісту професійної підготовки; інтеграція як засіб розвитку творчого мислення майбутніх дизайнерів та інструмент формування їх в цілісну систему; інтеграція архітектурно-дизайнерських знань орієнтована не тільки на розширення циклу архітектурно-дизайнерських дисциплін у навчальних планах, але й на пошук якісно нових інтегративних підходів до структурування та мотивації знань студентів; інтегративний підхід передбачає узгодження цілей освіти в галузі архітектури та дизайну, формування професійної та загальноосвітньої підготовки студентів, а також формування для цього функціонально повної мінімальної бази архітектурно-дизайнерських знань.

Ключові слова: концептуальні засади, інтеграція знань, освіта, дизайн, сакральна архітектура, мистецтво, засіб, творчість, розвиток, майбутні фахівці

Постановка проблеми. Інтегративні процеси в мистецтві об'єктивно зумовлені суспільно-історичним розвитком мистецтва і культури та виражаються у взаємопроникненні принципів елементів, форм, композиції і засобів виразності різних художніх систем, побудові самостійних синтетичних видів мистецтва і функціонуванні на різних рівнях художньої інтеграції). Інтеграція знань і вмінь майбутніх дизайнерів з різних пред-

метів є основою для мотивації їх до вивчення основ архітектури, особливо її історії, а також для формування готовності використовувати ці знання у своїй майбутній професійній діяльності. Ця форма навчання має на меті формування гнучкої системи знань і вмінь майбутніх фахівців у поєднанні з їхньою фаховою освітою.

Інтеграцію знань з архітектури та дизайну слід розглядати як багатовимірну проблему. Ми

спираємося на поняття інтегративного навчання, як типу навчання, що передбачає використання інтегративного підходу до певного виду навчання з метою вирішення конкретних дидактичних і професійних завдань. Впровадження інтеграції знань у сакральній архітектурі та дизайні пов'язане з виявленням важливих аспектів професійної діяльності дизайнера: історичного досвіду, народних традицій та різноманітних знань у галузі архітектури.

Концептуальні засади інтеграції знань з сакральної архітектури та дизайну впливають із загальної концепції розвитку професійної освіти. Ця концепція визначає поглиблення базових знань, диференціацію змісту освіти відповідно до основних видів і суб'єктів професійної діяльності, створення необхідних умов для забезпечення громадян і суспільства своєчасною, достовірною і повною інформацією на основі широкого використання історичного та етнографічного досвіду художнього розвитку.

Основним інструментом побудови цілісної системи архітектурно-дизайнерських знань студентів є інтегративний підхід до формування змісту, методів і форм навчання.

Аналіз останніх публікацій. Наукових праць, які б висвітлювали освітні аспекти єдності архітектурних та дизайнерських знань на нинішній час є небагато, хоча на рівні мистецтва дизайну та архітектури така проблема розглядається давно і доволі широко.

Педагогічний аспект проблеми найчастіше висвітлений лише однобічно, зокрема концептуальні засади дослідницької діяльності майбутніх дизайнерів досліджувала С. Алексеева [2], розвиток естетичної активності майбутніх дизайнерів у процесі професійної підготовки проаналізував В. Томашевський [9], а методи творчості в дизайні – S. Jagtap [12] та ін.

В наукових працях ґрунтовно висвітлені загальні питання з архітектури і будівництва в історії української культури (В. Александрович) [1], методичні підходи до ревіталізації та реконструкції історичних будівель (О. Пламеницька) [6], сакральна дерев'яна архітектура України (Я. Тарас) [8], особливості дизайну інтер'єрів сакральних просторів пов'язаних із зміною функції (Л. Гнатюк) [3] та ін..

Інтегративний характер мають праці Н. Трегуб [10] щодо методики інтерпретації та трансформації художніх творів в архітектурно-дизайнерському проектуванні. Л. Гнатюк та М. Сідорова присвятили своє дослідження «всебічному вивченню впливу вимог часу на функції та особливості дизайну інтер'єрів сучасної сакральної архітектури, аналізу робіт дизайнерів та архітекторів в цій галузі, характеристики їхніх робіт, дизайну інтер'єрів сучасної сакральної архітектури, ана-

лізу робіт дизайнерів та архітекторів в цій галузі, характеристики їхніх робіт, а також засобів художньої виразності композиції, використаних дизайнерів та художниками» [3, с. 427]. В ході дослідження було проведено аналіз творів сучасних дизайнерів та архітекторів, роботи яких присвячені оновленню інтер'єрів сакральної архітектури.

Проблемі педагогічного аналізу використання сакральної архітектури як засобу духовного розвитку підростаючого покоління України у контексті краєзнавчого підходу [4] та інтегративному підходу до підготовки дизайнерів [7] присвячені окремі попередні праці авторів статті. Водночас, малодослідженим є освітній аспект проблеми, хоча останнім часом з'явилася низка праць з цієї тематики, зокрема про сакральне мистецтво у духовно-моральному вихованні учнів (Л. Москальова, Л. Єрьоміна) [5] та ін.

Мета статті – обґрунтувати концептуальні засади інтеграції знань з сакральної архітектури та дизайну як засобу творчого розвитку майбутніх фахівців у галузі мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Інтегративне сприйняття твору мистецтва можливе за умови цілеспрямованого розвитку фізіологічних і психологічних механізмів, що формують асоціативні зв'язки свідомості, які існують у найбільш розвинутій формі як синестезія. Синестезія є невід'ємною якістю художнього мислення. Важливість асоціацій з точки зору розвитку загальної уяви в освітньому процесі визначається тим, що через них виявляються і розкриваються ціннісні орієнтації особистості, її смисли і установки. Асоціації опосередковують зв'язок між художніми образами та об'єктивною дійсністю, встановлюють кореляції з іншими художніми явищами.

Специфіка інтегративного художнього мислення не зменшує пізнавального потенціалу створюваних ним метафор. За своєю природою метафора є мікромоделлю індивідуального художнього світогляду. Вона виконує моделюючу функцію в процесі чуттєвого сприйняття, що має важливий евристичний потенціал. Узагальнені образи (звуки, слова, образи), кіно, відео, мова (слова, мовлення, голос), поезія, езотерична проза, версифікація, відчуття (жест, міміка, рух, звук, форма, запах, простір), резонанс (звук, музика, колір, резонанс веселки), поліфонічна уява.

Поняття інтеграції виховного потенціалу середовища, з точки зору системного підходу, означає взаємодію з навколишнім соціальним середовищем, постійну взаємодію всіх структурних елементів освітнього середовища. Процес інтеграції, взаємодії соціальних інститутів, завжди взаємопов'язаний із соціальним середовищем як фактором формування і розвитку особистості. Ключовими принципами є забезпечення цілісності

сприйняття образу світу, принцип концентричності (об'єкт пізнання має зберігатися на різних етапах навчання, а на наступному етапі навчання має зростати рівень абстрагування деталізації образу та інтерпретації деталей) та принцип кумулятивності. Принцип забезпечення внеску різних образів світу у формування загальної картини світу, з провідною роллю наукового образу на завершальному етапі навчання; принцип врахування когнітивних можливостей суб'єкта сприйняття образу світу при виборі категоріальної парадигми пізнання світу; та дії, за допомогою якої здійснюється цей процес.

Формування системних знань вивчалось з різних аспектів і були проаналізовані різні шляхи досягнення цієї мети. Одним із найефективніших шляхів досягнення системності знань є використання інтегративного підходу до навчання. Основні компоненти пізнавальної діяльності в освітньому процесі останнім часом трактуються як системи високого рівня.

Сутність інтегративного підходу в освітньому процесі визначається тим, що встановлення зв'язків між знаннями вимагає не реорганізації існуючих навчальних планів і програм, а дидактичного обґрунтування і перетворення реальних зв'язків між поняттями, явищами, науками тощо. З іншого боку, ці зв'язки мають бути природними і не повинні ґрунтуватися на штучних дидактичних конструкціях. Інтегративний підхід до змісту навчання включає зовнішню і внутрішню інтеграцію, інтеграцію змісту і процесуальну інтеграцію. Розвиток інтегративних тенденцій як характерної риси сучасного наукового і прикладного знання набуває особливого значення в умовах гуманізації суспільства.

У деяких випадках викладачі керуються найкращими намірами і форсують міждисциплінарні зв'язки, щоб формально гарантувати взаємодію всіх знань. Зрозуміло, що їхня ефективність залежить від рівня інтеграції знань. Коли знання поєднуються на низькому рівні інтеграції (наприклад, на рівні міждисциплінарних зв'язків), зв'язки між компонентами є слабкими. На більш високих рівнях інтеграції знання з дисциплін архітектури та дизайну взаємодіють між собою, доповнюючи і підсилюючи зміст основних понять вихідної дисципліни, утворюючи інтегровану систему знань з архітектури та дизайну.

Слід зазначити, що комплексний підхід ефективно реалізує принцип проблемного навчання. Це гарантує розвиток матеріалу, а також взаємозалежність і взаємозв'язок навчання з окремих дисциплін. Він реалізує на практиці гносеологічні аспекти інтеграції знань (інтегративний характер форм раціонального і чуттєвого сприйняття) і психологічні аспекти (інтегративний характер єдності свідомості і діяльності, соціальний характер люд-

ської єдності та інтегративний характер спорідненості). В освітньому процесі має відбуватися тісна взаємодія між низкою дисциплін: природою, архітектурою та дизайном, суспільством і технологіями. При цьому не можна забувати про місце і роль фундаментальних наук у порівнянні з прикладними, а також про мислення і методологічну культуру випускників.

У нашому дослідженні інтегративний підхід є основоположним і базується на використанні та розвитку закономірностей інтеграції знань.

Інтегративний підхід до вивчення основ дизайну в контексті сакральної архітектури передбачає визначення відповідного понятійного апарату шляхом виявлення специфічного змісту інтеграції знань з сакральної архітектури та дизайну, а також розробку організаційно-методичного забезпечення інтегративного навчання. При цьому в якості концептуальної відправної точки важливим є розуміння інтеграції знань з дизайну та сакральної архітектури як важливого чинника формування історико-архітектурних аспектів підготовки майбутніх дизайнерів, акцентування уваги на значущості змісту фахових знань, а також творчих умінь і навичок, необхідних на даному етапі навчання, для передбачити етапи інтеграції знань з архітектури; визначити та розробити відповідні функції та умови інтеграції знань з сакральної архітектури та дизайну у навчально-пізнавальний процес.

У процесі інтеграції архітектурних та дизайнерських знань виникають питання рушійного характеру щодо того, наскільки майбутні фахівці готові застосовувати архітектурно-дизайнерські навички у своїй професійній діяльності. Важливу роль у розвитку інтеграційних процесів відіграє інформаційний підхід. Цей підхід дозволяє узагальнити різні інтеграційні процеси на основі єдиної інформації та інтерпретувати їх відповідним чином у рамках конкретної науки. Цей підхід дає можливість прогнозувати нові риси, форми та аспекти інтеграційних процесів. Він передбачає кількісний аналіз інтеграційних процесів, водночас забезпечуючи більш глибоке якісне вивчення інтеграційних процесів. У цьому аспекті поняття інтеграції трактується як рух інформаційного потоку з однієї науки в іншу, а також виявляється тісний зв'язок між процесом інтеграції та проектуванням сакральної архітектури в освіті.

Розробка та впровадження методології інтеграції знань з сакральної архітектури та дизайну передбачає розробку нових навчальних курсів. Створення таких курсів передбачає посилення рівня їх фундаментальності за рахунок базових понять та алгоритмізації, що буде реалізовано в контексті міжпредметної та міждисциплінарної інтеграції знань, умінь та компетенцій майбутніх дизайнерів. При цьому навчання здійснюва-

тиметься на певних етапах традиційних методів викладання різних дисциплін. У даному дослідженні проаналізовано ретроспективні та прогностичні аспекти інтеграції знань з сакральної архітектури та дизайну і зроблено висновок про доцільність запровадження інтегративного курсу з основ сакрального архітектурного проектування.

До основних **методологічних вимог інтеграції знань у теорії сакральної архітектури та дизайну** відносимо такі:

- методологічний прояв інтегрованого навчання передбачає органічне поєднання фахових знань і творчих умінь та забезпечується дотриманням таких методологічних принципів, як історизм, системність, об'єктивність, взаємозв'язок і взаємозумовленість явищ, єдність знань про природу і суспільство, сумісність ідей інтеграції та інформатизації освіти;

- загальні методології та універсальні логічні прийоми сучасного мислення забезпечують сумісність знань з різних систем і сприяють розвитку загальних методів дослідження та подоланню фрагментації знань;

- гуманізація архітектурно-дизайнерських знань, що забезпечується формуванням професійної культури на основі диференціації та індивідуалізації відповідно до здібностей і потреб студентів;

- науковість змісту архітектурно-дизайнерських знань майбутніх дизайнерів на основі відображення реальних взаємозв'язків між архітектурою, дизайном, мистецтвознавством та етнодизайном;

- поступовість і безперервність набуття архітектурно-дизайнерських знань на основі інтегрованого підходу до навчання;

- прогнозованість розвитку системи архітектурно-дизайнерських знань і творчих умінь майбутніх дизайнерів з використанням відповідних організаційних форм, методів і засобів навчання.

Ці вимоги зумовлені метою інтеграції дизайнерських та архітектурних знань.

Одним із способів реалізації інтегративного підходу до навчання є впровадження цифрових технологій. Таке навчання характеризується систематичним використанням цифрових технологій протягом усього навчального процесу, відповідно до загальних принципів дидактики, з урахуванням специфіки професійної підготовки в цій галузі. Всі форми і методи навчальної діяльності можна об'єднати під поняттям електронного навчання.

На нашу думку, теоретичне підґрунтя інтеграції знань з сакральної архітектури та дизайну базується на таких закономірностях: забезпечення мінімального рівня архітектурної та проектної культури майбутніх дизайнерів; повинні існувати різноманітні курси з основ сакрального архітектурного проектування; бажано диференціювати зміст навчання шляхом введення інтегрованих

курсів, які поєднують спеціальні знання з дизайну з основами сакральної архітектури.

Таким чином, вищевикладене дає підстави для визначення **концептуальних засад інтеграції знань з дизайну та сакральної архітектури**:

- метою інтеграції архітектурно-дизайнерських знань студентів є формування цілісної системи знань як основи професійної та загальнокультурної підготовки;

- інтеграційні процеси можуть відігравати організаційну роль, а їх використання дозволяє досягти нових результатів у межах одного компонента;

- практично-орієнтована інтеграція дизайнерських та архітектурних знань стосовно спеціалізації шляхом забезпечення зв'язку між фаховою освітою та засвоєнням основ сакрально-архітектурного проектування;

- універсальний та ступеневий характер архітектурно-дизайнерської освіти на основі інтегрованого підходу до навчання та креативний характер змісту професійної підготовки

- інтеграція як засіб розвитку логічного та творчого мислення майбутніх дизайнерів.

- інтеграція архітектурно-дизайнерських знань як інструмент формування їх в цілісну систему, на протипагу простому збільшенню обсягу знань, що переважує освітній процес і не може позитивно вплинути на розвиток загальної та професійної освіти фахівців;

- інтеграція архітектурно-дизайнерських знань орієнтована не тільки на пошук зовнішніх засобів гуманізації та розширення циклу архітектурно-дизайнерських дисциплін у навчальних планах, але й на пошук якісно нових інтегративних підходів до структурування та мотивації знань студентів;

- інтегративний підхід передбачає узгодження цілей освіти в галузі архітектури та дизайну, формування професійної та загальноосвітньої підготовки студентів, а також формування для цього функціонально повної мінімальної бази архітектурно-дизайнерських знань.

Висновки. Загальнопедагогічна функція інтеграції знань з архітектури та дизайну полягає у забезпеченні єдиного підходу до розуміння ролі та сутності знань з архітектури та дизайну в основних освітніх, розвиваючих та виховних аспектах.

До подальших напрямів дослідження відносимо розробку методичних матеріалів та дидактичних засобів щодо інтеграції архітектурно-дизайнерських знань студентів конкретних спеціальностей.

Список використаної літератури:

1. Александрович В. Архітектура і будівництво: Історія української культури : в 5 т. Київ : Наукова думка, 2001. Т. 2., с. 256–275.
2. Алексеева С. Концептуальні засади дослідницької діяльності майбутніх дизайнерів.

- Дидактика професійної школи*, 2004, № 1., С. 111–117.
3. Гнатюк, Л., Сідорова, М. Ю. Особливості дизайну інтер'єрів сакральних просторів пов'язані із зміною функції (на прикладі пострадянського досвіду). *InterConf*, (78), 2021. 427–437. <https://doi.org/10.51582/interconf.7-8.10.2021.047>
 4. Білик О.С., Чернописька О. І., Заяць О. Я. Сакральна архітектура як засіб духовного розвитку підростаючого покоління України: краєзнавчий підхід. «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка» № 61. С. 208–214.
 5. Москальова Л. Ю., Єрьоміна Л. Є. Сакральне мистецтво у духовно-моральному вихованні учнів. Мелітополь, 2019. 73 с.
 6. Пламєницька О.А., Гнатюк Л.Р., Гуменюк І.І. Методичні підходи до ревіталізації та реновації історичних будівель (Аналіз досвіду). *Теорія і практика дизайну*. Дизайн архітектурного середовища. : зб. наук. праць, м. Київ, 2019 р. (№ 19). С. 36–56.
 7. Прусак В. Ф. Неперервна екологічна підготовка фахівців з дизайну: теорія та практика: [моногр.]. Львів: Простір-М, 2019. 568 с.
 8. Тарас Я. Сакральна дерев'яна архітектура України (X–XXI ст.) Народознавчі зошити. № 1 (121), 2015. С. 16–44.
 9. Томашевський В. В. Розвиток естетичної активності майбутніх дизайнеру процесі професійної підготовки. *Молодь і ринок*. 2013. № 8. С. 51–56.
 10. Трегуб Н.Є. методика інтерпретації (трансформації) художніх творів в архітектурно-дизайнерському проектуванні 92-94 Матеріали XI Всеукраїнської наукової конференції 1 листопада 2019 р.: Сучасна архітектурна освіта. Синтез мистецтв і гармонізація архітектурного простору. – К.: КНУБА, 2020.
 11. Gnatiuk L., Terletska M. Aesthetics shaping sacred space. *Theory and practice of design. Collection of scientific papers.* – Issue 11. Technical aesthetics. – К.: NAY, 2017.- С. 42-56. <https://doi.org/10.18372/2415-8151.11.11874>
 12. Jagtap, S. Design creativity: Refined method for novelty assessment. *International Journal of Design Creativity and Innovation*, 7(1–2), 2019). С. 99–115. <https://doi.org/10.1080/21650349.2018.1463176>

Prusak V., Kozlovska I., Zayats O. Methodological requirements and conceptual principles of integration of knowledge on architecture and design of sacred buildings

The article substantiates the general pedagogical function of the integration of knowledge on architecture and design, which consists in providing a unified approach to understanding the role and essence of knowledge on architecture and design. The methodological requirements for the theoretical integration of knowledge in sacred architecture and design are defined (the methodological manifestation of integrated learning involves an organic combination of professional knowledge; the compatibility of ideas of integration and informatization of education; general methodologies and universal logical techniques of modern thinking contribute to the development of general research methods and overcoming the fragmentation of knowledge; humanization of architectural – design knowledge, which is provided by the formation of professional culture based on differentiation and individualization in accordance with the students' abilities and needs; the scientific nature of the content of architectural and design knowledge based on the reflection of real relationships between architecture, design, art history; the predictability of the development of the system of architectural and design knowledge and future designers' creative the skills by using appropriate organizational forms, methods and training tools. The conceptual foundations of the integration of design and sacred architecture knowledge are substantiated (the goal of the integration of students' architectural and design knowledge is the formation of a complete system of knowledge as the basis of professional and general cultural training; integration processes can play an organizational role; practical-oriented integration of design and architectural knowledge; the universal and graded nature of architectural and design education based on an integrated approach to learning and the creative nature of the content of professional training; integration as a means of developing the future designers' creative thinking and a tool for forming them into a coherent system; the integration of architectural and design knowledge is focused not only on the expansion of the cycle of architectural and design disciplines in curricula, but also on the search for qualitatively new integrative approaches to the structuring and motivation of students' knowledge; the integrative approach involves the coordination of the goals of education in the field of architecture and design, the formation of students' professional and general education, as well as the formation of a functionally complete minimum base of architectural and design knowledge for this purpose.

Key words: conceptual principles, integration of knowledge, education, design, sacred architecture, art, means, creativity, development, future specialists.